

# ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

ΕΤΟΣ 10ον - ΑΡΙΘΜ. 212

15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1979

## Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

### ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΣ

- Ἡ ἐπίσκεψις τῆς Α.Α. τοῦ Πάπα Ἰωάννου Παύλου τοῦ Β' εἰς Πολωνίαν ..... 2
- Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς Ἰάκωβος ἐπίτιμος Διδάκτωρ καθολικοῦ Πανεπιστημίου ..... 3
- Συνάντησις θεολόγων διὰ τὸ Filioque ..... 3
- Ἡ ἀπήχησις πρωτοβουλίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν μεταξὺ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν ..... 4
- Ἡ ἐτησίᾳ Συνέλευσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἀδελφότητος Δυτικῆς Εὐρώπης ..... 5
- Συνέδριον τῆς Ὁρθοδόξου Νεολαίας Νοτίου Γαλλίας ..... 5

### ΠΡΟΟΠΤΙΚΑΙ

- "Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος" : ὑπὸ π. Pierre Duprey ..... 5

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ..... 13

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΥΠΟ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ  
ΤÉΛÉGR. ORTHODOXIA-GENÈVE \* TÉL. (022) 58 16 29 \* 37, CHEMIN DE CHAMBÉSY, 1292 CHAMBÉSY-GENÈVE, SUISSE

Ἡ "Ἐπίσκεψις" ἐπιδιώκει νὰ ἐνημερώνη τοὺς ἀναγνώστας τῆς περὶ τῆς ζωῆς τῶν Ἐκκλησιῶν. Δὲν φέρει εὐθύνην διὰ τὰς ἀπόψεις τὰς ἐκφραζομένας εἰς τὰς δημοσιευομένας εἰδήσεις. Ἐπιτρέπεται ἡ ἀναδημοσίευσις τοῦ περιεχομένου τοῦ Δελτίου μὲ ἀπλὴν ἔνδειξιν τῆς προελεύσεως.

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΣ

- Ἡ ἐπίσκεψις τῆς Α.Α. τοῦ Πάπα Ἰωάννου-Παύλου τοῦ Β' εἰς Πολωνίαν.

Τὴν 2αν Ἰουνίου τ.ξ. ἡ Α.Α. ὁ Πάπας Ἰωάννης-Παῦλος ὁ Β' ἐφθάσεν εἰς τὴν πολωνικὴν πρωτεύουσαν πραγματοποιῶν ἐπίσκεψιν εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἐκ τῆς ὁποίας κατάγεται. Τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὑπεδέχθη εἰς τὸ στρατιωτικὸν ἀεροδρόμιον τῆς Βαρσοβίας ὁ Καρδινάλιος Βισζύνσκι, Πριμᾶτος τῆς Πολωνίας, ὁ Πρόεδρος τῆς χώρας καὶ δεκάδες χιλιάδες πιστῶν. Τὸν Πάπα συνώδευε, μεταξύ ἄλλων, ὁ καρδινάλιος Καζαρόλι, Πρωθυπουργὸς καὶ Προϊστάμενος τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τοῦ Βατικανοῦ.

"Ἐλπίζω βαθύτατα", εἶπε κατὰ τὴν ἀφίξιν του ἡ Α.Α. ὁ Πάπας, "ὅτι τὸ ταξεῦδι μου εἰς τὴν Πολωνίαν δύναται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς προσεγγίσεως καὶ τῆς συνεργασίας μεταξύ τῶν χωρῶν καὶ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν παγίωσιν τῆς εἰρήνης εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον".

Ἡ ἐπίσκεψις, διαρκείας 9 ἡμερῶν, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Βαρσοβίαν, τὴν Κρακοβίαν, τῆς ὁποίας εἶχε διατελέσει ἐπίσκοπος πρὸ τῆς ἐκλογῆς του, τὴν περίφημον Μονὴν τῆς Γιάσνα Γκόρα ἔνθα φυλάσσεται ἡ περίφημος εἰκὼν τῆς Παναγίας τῆς Τσεστόχοβα προστάτιδος τῆς Πολωνίας, ὡς καὶ τὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως τοῦ Ἄουσβιτς καὶ τοῦ Μπιργκενάου, εἰς τὰ ὁποῖα προσηυχήθη ἔμπροσθεν τοῦ μνημείου τῶν θυμάτων τῆς ναζιστικῆς θηριωδίας.

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Πάπα ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὴ ὑπὸ πολλῶν ἑκατομμυρίων πολωνῶν ρωμαιοκαθολικῶν, κατὰ ταύτην δέ ὁ Ποντίφηξ δέν παρέλειψε νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς οἰκοδομήσεως μιᾶς Εὐρώπης, κειμένης ὑπεράνω τῶν διαφορῶν, τῶν

πολιτικῶν συστημάτων, ἠνωμένης δέ διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ κοινοῦ τῆς χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

- Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς Ἰάκωβος ἐπίτιμος Διδάκτωρ  
καθολικοῦ Πανεπιστημίου.

Τό καθολικόν Πανεπιστήμιον Notre-Dame τῆς Ἰνδιάνας Η.Π.Α. ἀνεκήρυξε τόν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον Γέροντα Ἀμερικῆς Βορείου καί Νοτίου κ. Ἰάκωβον ἐπίτιμον Διδάκτορα τῆς Νομικῆς Σχολῆς ἐπ'εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 20ῆς ἐπετείου τῆς ποιμαντορικῆς του δράσεως ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Βορείου καί Νοτίου Ἀμερικῆς. Τό σχετικόν δίπλωμα ἐπεδόθη εἰς τόν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον τήν 20ην Μαΐου ἐ.ξ., ἀναφέρει δέ ὅτι ἡ τιμητική αὕτη διάκρισις ὀφείλεται εἰς τήν θεολογικήν, ἐκπαιδευτικήν, ἀρχιερατικήν δρᾶσιν του ὡς καί εἰς τήν συμβολήν του εἰς τούς τομεῖς τῆς προωθήσεως τῆς χριστιανικῆς ἀνανεώσεως καί τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Συνάντησις θεολόγων διὰ τό Filioque.

Θεολόγοι ἐκπροσωποῦντες διαφόρους χριστιανικάς ὁμολογίας συνεκεντρώθησαν ἀπό 25 ἕως 27 Μαΐου εἰς Klingenthal πλησίον τοῦ Στρασβούργου κατόπιν πρωτοβουλίας τῆς Ἐπιτροπῆς Πίστις καί Τάξις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν διὰ νά ἐξετάσουν τό πρόβλημα τῆς ὑπό τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν προσθήκης τοῦ "καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ" (Filioque) εἰς τό Σύμβολον τῆς Πίστεως, πρόβλημα τό ὁποῖον χωρίζει τάς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως ἀπό τάς Ὁρθοδόξους τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ μετέχοντες εἰς τάς ἐργασίας τῆς συναντήσεως ταύτης, προεδρευομένης ὑπό τοῦ Πάστωρος Lukas Vischer, Διευθυντοῦ τῆς Γραμματείας τῆς Ἐπιτροπῆς Πίστις καί Τάξις, ἐδήλωσαν ὅτι διαβλέπουν δυνατότητας διὰ νέας προσεγγίσεις τοῦ θέματος. Τά συμπεράσματά των θά ἐξετασθοῦν ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς κατά τόν προσεχῆ Αὐγουστον.

- Ἡ ἀπήχησις πρωτοβουλίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν μεταξὺ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὡς ἀνεγράφη εἰς πρόσφατον τεῦχος τῆς Ἐπισκέψεως, ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ ἀπηύθυνε τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον ἐπιστολήν πρὸς τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν χωρῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, εἰς τὴν ὁποίαν ἔθετε τὸ θέμα τῆς ἐνεργοῦς συμμετοχῆς τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων εἰς τὴν προαγωγήν τῆς πνευματικῆς, ἠθικῆς καὶ πολιτιστικῆς ζωῆς τῆς Εὐρώπης. Ἡ πρότασις αὕτη ἔγινε τὸ ἀντικείμενον πολλῶν συζητήσεων εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἱεραρχίας, ἡ δέ Α.Α. ὁ Πάπας Ἰωάννης-Παῦλος ὁ Β' ἔδωκεν ὁδηγίαν διὰ τὴν ἄμεσον συνεργασίαν τῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς, κατόπιν τῶν προτάσεων τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, συστάσεως διαχριστιανικοῦ κέντρου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος. Τοῦτο ἀνακοινοῖ ἡ Α.Α. ὁ Πάπας εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἀπήντησαν ἐπίσης ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Μασσαλίας κ. Roger Etchegaray, Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως τῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων Εὐρώπης καὶ Πρόεδρος τῆς Συνόδου τῶν Γάλλων (ρωμαιοκαθολικῶν) ἐπισκόπων. Θετικῶς ἐπίσης ἀπήντησαν καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Συνόδου τῶν γερμανῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων Σεβ. Καρδινάλιος κ. Joseph Höffner καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Συνόδου τῶν ἱρλανδῶν ἐπισκόπων Σεβ. Καρδινάλιος Tomas O' Faits. Τέλος, ἡ Αὐτοῦ Χάρις ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Canterbury καὶ Πριμάτος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας κ. Donald Coggan εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον κ. Σεραφεῖμ ὑπογραμμίζει τὰ τεράστια ὀφέλη τὰ ὁποῖα θὰ προέκυπταν ἐκ τῆς δημιουργίας τοιοῦτου διαχριστιανικοῦ κέντρου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος. Ἀναλόγους σιέψεις διετύπωσεν καὶ ὁ Λουθηρανὸς ἐπίσκοπος Κοπεγχάγης κ. Ole Vertelsen καὶ οἱ Σεβ. Μητροπολίται Γαλλίας κ. Μελέτιος καὶ Βελγίου κ. Αἰμιλιανός.

- Ἡ ἑτησία Συνέλευσις τῆς Ὀρθόδοξου Ἀδελφότητος Δυτικῆς Εὐρώπης.

Συνῆλθεν εἰς Le Mans τῆς Γαλλίας, τὴν 26-27 Μαΐου, εἰς τὴν ἑτησίαν Γενικὴν τῆς Συνέλευσιν ἡ Ὀρθόδοξος Ἀδελφότης Δυτικῆς Εὐρώπης διὰ νὰ μελετήσῃ τὴν πρόοδον τῶν διαφόρων μορφῶν διακονίας διὰ τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦται ἡ παρουσία ἐν γένει τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὸν χῶρον τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (κατήχησις, δημοσιεύματα, συναντήσεις νέων κ.λπ.). Ἡ Συνέλευσις ἀφιέρωσεν ἐπίσης σημαντικὸν μέρος τοῦ χρόνου τῆς εἰς τὴν προετοιμασίαν τοῦ 4ου Ὀρθόδοξου Συνεδρίου Δυτικῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖον προβλέπεται νὰ πραγματοποιηθῇ τὸν Νοέμβριον 1980 εἰς τὴν Νότιον Εὐρώπην.

- Συνέδριον τῆς Ὀρθόδοξου Νεολαίας Νοτίου Γαλλίας.

Εἰς τὴν Μασσαλίαν, εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Κέντρον τοῦ Ἁγίου Εἰρηναίου, τὸ ὁποῖον ἐνεκαινιάσθη προσφάτως, συνῆλθε τὸ 24ον Συνέδριον τῆς Ὀρθόδοξου Νεολαίας Ν. Γαλλίας (Jeunesse Orthodoxe du Midi). Οἱ συγκεντρωθέντες προήρχοντο ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν, τὴν Γενεύην, τὸ Aix, τὴν Lyon, τὸ Mâcon, καί τὴν Grenoble. Αἱ συζητήσεις ἐστράφησαν περὶ τὸ θέμα "Ἡ ὁμορφιά". Ὠμίλησαν ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Κύριλλος Ἀργέντης. ὁ κ. Jacques Tourailles καὶ ὁ εἰκονογράφος Bernard Brinking. Ἐπηκολούθησε συζήτησις.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΑΙ

- "Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος" : ὑπὸ π. Pierre Duprey.

Εἰς τὰ ἀπὸ 29 Μαΐου καὶ 5 Ἰουνίου ἐ.ἔ. τεύχη τῆς ἡ ἐβδομαδιαία ἐφημερίς τῶν ἐλλήνων ρωμαιοκαθολικῶν "Καθολικὴ" δημοσιεύει σειρὰν δύο ἀρθρων τοῦ π. Pierre Duprey, μέλους τῆς

"Γραμματείας διὰ τὴν Ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν" τοῦ Βατικανοῦ. Τὰ ἄρθρα ἐπιγράφονται "Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος". Ἡ "Ἐπίσκεψις" ἀναδημοσιεύει τὰ ἀνωτέρω ἄρθρα, καθόσον ταῦτα ἀπηχοῦν κατὰ ἔγκυρον τρόπον τὰς θέσεις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ διεξαγομένου σήμερον οἰκουμενικοῦ διαλόγου.

"Ἀφ' οὗτου συνεστήθη ἡ Β' Βατικανὴ Σύνοδος ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἀναλάβει οἰκουμενικὰς ὑποχρεώσεις. Αὗται στηρίζονται ἐπὶ τῆς εἰς βάθος μελέτης τῆς Θεολογίας τὴν ὁποίαν ἐγκαινίασεν ἡ Σύνοδος, εἶναι δέ ἀμετάκλητοι καὶ ἀναγκάζουν τὴν Ἐκκλησίαν νὰ τὰς προαγάγῃ.

Ἐνεκα τούτου ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ἀφοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Συνόδου ἐξέθεσεν ἐνώπιον παρατηρητῶν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν τὰς ἀρχὰς τῆς καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἐπιθυμεῖ τὸν διάλογον πρὶν ἀκόμη λήξῃ ἡ Σύνοδος, ἀνεζήτησε τρόπους συνεργασίας μετὰ τὸ Π.Σ.Ε. Ἐπειτα, μετὰ πρωτοβουλίαν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, συνεστήθησαν διμερεῖς διάλογοι, οἱ ὁποῖοι σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεξετάθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν.

Ὁ θάνατος τοῦ Παύλου τοῦ ς', ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὁποίου ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι ἀπέστειλαν πρὸς τὴν Ἁγίαν Ἐδραν μηνύματα συμπαθείας καὶ ἀλληλεγγύης, ἀπέδειξεν ὅτι αἱ σχέσεις τοῦ συνόλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης ἔχουν μεταβληθῆ ἄρδην ἀπὸ τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου καὶ ἐντεῦθεν.

Ἡ ἐν Σαντιγύ Θεολογικὴ συνάντησις Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων τῷ 1977, ὅπου ὀλόκληρον δίκτυον ἐκκλησιαστικῶν ἀπεσταλμένων συνειργάζοντο μετὰ μίαν τοπικὴν Γραμματείαν ἐν φιλίᾳ καὶ ἐμπιστοσύνῃ κατὰ τρόπον συνεχῆ καὶ γόνιμον, διεξήχθη ἐντὸς κλίματος ἀνεπιφυλάκτου ἀδελφικῆς συνεργασίας καὶ ἀμοιβαίας εἰλικρινείας. Εἴμεθα δέ εὐγνώμονες πρὸς τὴν τοπικὴν αὐτὴν Γραμματείαν διὰ τὰς συχνὰς συναντήσεις καὶ συναλλαγὰς, τὰς ὁποίας ἔχει μετὰ τὴν ἐν Ρώμῃ Γραμματείαν μας, διότι τὰς θεωροῦμεν ἀναγκαίας καὶ χρησίμους.

Διάλογος ἀπὸ διαλόγου διαφέρει. Ἄλλος εἶναι ὁ διάλογος πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ἄλλος πρὸς τὰς Ὁμολογίας τῶν Διαμαρτυρομένων. Διαλεγόμενῃ πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐπιχειρεῖ πρῶτον νὰ ἐπανεύρῃ τὸν ἑαυτὸν τῆς εἰς τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποίου μετέχουν αἱ Ἐκκλησίαι ἀμφότεραι συμφώνως πρὸς παράδοσιν κοινὴν, καίτοι ἐκφραζομένην συχνάκις κατὰ τρόπον δυσχεραίνοντα τὴν πρῶτην συνάντησιν, ὀφειλόμενον δέ εἰς τὴν διαφορὰν τῶν θρησκευτικῶν νοοτροπιῶν.

Δηλαδή, κατὰ τὸ πρῶτον στάδιόν του ὁ διάλογος εἶναι μᾶλλον προσπάθεια ἀνευρέσεως παρά συζητήσεως περὶ δογματικῶν διαφορῶν. Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ὁ Α' τὸ ἔχα-

ρακτῆρισε Διάλογον Ἀγάπης. Ὅμως ὁ διάλογος τῆς ἀγάπης δέν εἶναι στοιχεῖον συναισθηματικόν, ἀλλ' ἔδρευει εἰς αὐτό τό κέντρον τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τήν καρδίαν τῆς οἰκουμενικῆς πραγματικότητος. Εἰς τόν Τόμον Ἀγάπης - δημοσιευθέντα τῷ 1972 καί περιέχοντα περίπου 300 ἐπίσημα ἔγγραφα ἀνταλλαγέντα μεταξύ Ρώμης καί Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τοῦ 1960 ἕως τοῦ 1972 - ἐκφράζεται ἐν εἴδει διαλόγου ὁλόκληρος θεολογία τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς ἐνότητός της.

Ὁ διάλογος τῆς ἀγάπης συνέστησε τό ἀναγκαῖον κλίμα τῶν ἀδελφικῶν σχέσεων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, Καθολικῆς καί Ὁρθοδόξου, τὰς ὁποίας ὁ Παῦλος ὁ ς' ἐχαρακτήρισεν ὡς "ἀδελφάς Ἐκκλησίας μέ τὰς ὁποίας ἔχομεν κοινωνίαν σχεδόν τελείαν". Συσταθέντος λοιπόν τοῦ καταλλήλου κλίματος, ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς ἐνάρξεως τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου. Ἄλλως τε ἡ ἀγάπη, ἀρετὴ θεολογική, ἔδρασεν ὡς στοιχεῖον θεολογικόν καί ἐθεμελίωσεν τήν περαιτέρω θεολογικὴν οἰκοδομήν τοῦ διαλόγου τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, κατὰ τήν ἐκφρασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνος.

Νομίζω ὅτι διὰ τὴν ἀναληφθῆ ὁ θεολογικός διάλογος, πρέπει αἱ δύο Ἐκκλησίαι νὰ θέλουν νὰ φθάσουν εἰς ὀριστικόν ἀποτέλεσμα ἐντός λογικοῦ χρόνου. Αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐπιτροπαὶ ἐξεπλήρωσαν τήν ἐργασίαν των, αἱ δέ ἀναφοραὶ των θὰ ὑποβληθοῦν ἐντός ὀλίγου εἰς τὰς ἀντιστοιχοῦσας ἐκκλησιαστικὰς ἀρχάς, καί ἐλπίζομεν ὅτι μετὰ τοῦτο θὰ ἀρχίσῃ ὁ θεολογικός διάλογος. Ἀφετηρία καί ἄξων τοῦ διαλόγου τούτου θὰ εἶναι ὅ,τι αἱ δύο Ἐκκλησίαι ἔχουν κοινόν, ἤτοι ἡ αὐτὴ περὶ μυστηρίων ἀντίληψις τῆς Ἐκκλησίας.

Σημαντικὰς προόδους ἐπετελέσαμεν μέ τὰς ἀρχαίας ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας, Κοπτικὰς, Ἀρμενικὰς καί Συριακὰς. Ἡ χριστολογικὴ διαφορά ἐλύθη. Ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ ὅλων ὅτι ἔχουν κοινήν πίστιν εἰς τό μυστήριον τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου, παρά τὰς ἀντιθέσεις τὰς ὁποίας εἶχαν προβάλλει ἄλλοτε πρὸς τήν ἐκφρασιν τῆς πίστεως αὐτῆς. Τοῦτο εἶναι σπουδαῖον διότι διαλύει ἐν ἀμφισβητούμενον ὑφιστάμενον ἀπὸ δεκαπέντε αἰώνων, κατὰ δέ τόν διάλογον πρὸς τὰς Ἐκκλησίας αὐτὰς δύσκολον εἶναι νὰ ὑπερπηδηθοῦν αἱ καταστάσεις τὰς ὁποίας ἔχει κληροδοτήσῃ τό πολυχρόνιον παρελθόν. Πρὸς τοῦτο δέον νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ τακτικὴ τῶν συγκρίσεων, τοῦ ἀναμασήματος, τοῦ προσηλυτισμοῦ καί τῶν μεταστροφῶν, ὅχι δέ χάριν διπλωματίας ἀλλ' ἐπειδὴ τό ἀπαιτοῦν βαθεῖαι θεολογικαὶ θεωρήσεις.

Ὡς πρὸς τὰς Ὁμολογίας, αἱ ὁποῖαι προῆλθαν ἀπὸ τὴν Μεταρρύθμισιν, ἔχομεν ἐπίσημον θεολογικόν διάλογον μέ τὴν ἀγγλικανικὴν Κοινωνίαν, μέ τὴν παγκόσμιον λουθηρανικὴν Ὁμοσπονδίαν μέ τὴν παγκόσμιον μετερρυθμισμένην Ἐνωσην, μέ τό παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Μεθοδιστῶν, μέ τό Συμβούλιον τῶν Μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ καί μέ τοὺς Πεντηκοστίτας. Ἐπίσης, ἀπὸ τοῦ 1968 μετέχομεν τοῦ πολυμεροῦς διαλόγου τοῦ διεξαγομένου ἐντός τῶν κόλπων τοῦ Π.Σ.Ε. καί ἰδίως τῆς Πίστεως καί Τάξεως, διότι αὐτὴ δέχεται ὡς μέλη της καί θεολόγους ἀνήκοντας εἰς Ἐκκλησίας αἱ ὁποῖαι δέν εἶναι μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. Ἔτσι σήμερον ἐκ τῶν 125 θεολόγων τῆς Πίστεως καί Τάξεως οἱ 12 εἶναι καθολικοί, ἤτοι

περίπου τὰ 10%, χωρίς ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία νὰ εἶναι μέλος τοῦ Π.Σ.Ε.

Ἐπιφυλασσομένου νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τοῦ διαλόγου τούτου ἀργότερον, ἐπιθυμῶ νὰ ἀναφέρω ἐν ὀλίγοις τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν προηγουμένων διμερῶν διαλόγων.

Αὐτοὶ διακρίνονται πρῶτον ἐκ τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκουν. Ἀ.χ. σκοπὸς τοῦ διαλόγου τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἀγγλικανικὴν Κοινωνίαν εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τῆς "ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐνότητος ὑπὲρ τῆς ὁποίας προσηυχῆθη ὁ Χριστός" καὶ ἡ ὁποία εἶναι "τελεῖα κοινωνία πίστεως καὶ ζωῆς μυστηριακῆς". Ὅμως ἄλλοι διάλογοι δέν ἄπτονται καθόλου τῆς ὀργανικῆς ἐνότητος, ὡς π.χ. ὁ πρὸς τοὺς Πεντηκοστίτας. Αὐτός, ὅταν ἤρχισεν, ἀπέβλεπεν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐν προσευχῇ ζωῆς καὶ τῆς ἐν Πνεύματι ζωῆς. Ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεφύησαν πολλὰ ζητήματα. Δέν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν διάλογον περὶ τῆς προσευχῆς χωρίς νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς μας, οὔτε νὰ ὁμιλῶμεν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χωρίς νὰ ἀναφέρωμεν τὸν Χριστόν. Ἀλλὰ τότε, πραγματευόμενοι περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, περὶ τῆς Χριστολογίας καὶ περὶ τῶν μυστηρίων, ὀφείλομεν κατ' ἀνάγκην νὰ ἀνακινήσωμεν ζητήματα ἐκκλησιολογίας κ.ο.κ. Ἔτσι τὸ πρόγραμμα τὸ ὁποῖον ἔχομεν μὲ τοὺς Πεντηκοστίτας ἀναπτύσσεται ἐντελῶς ἐμπειρικά, συμφώνως πρὸς τὰ ἐκάστοτε ἀναφυόμενα προβλήματα, τὰ ὁποῖα δέν ἦτο δυνατόν νὰ περιληφθοῦν εἰς σχέδιον ἐκ τῶν προτέρων.

Οἱ διάλογοι αὐτοὶ διακρίνονται ἐπίσης ἐκ τῶν συνομιλητῶν πρὸς τοὺς ὁποίους διαλεγόμεθα. Ὅταν π.χ. συναντῶμεν Ἐκκλησίας Ὀρθόδοξους γνωρίζομεν πρὸς ποίους ὁμιλοῦμεν, διότι αἱ Ἐκκλησῖαι αὐταὶ ἔχουν ἱεραρχίαν ἔγκυρον - ὡς ἔλεγεν ὁ Παῦλος ὁ ς' - ἡ ὁποία πρέπει ν' ἀναδιαρθρωθῇ μὲ τὴν ἰδικὴν μας. Ὅμως ὅταν συναντῶμεν Πεντηκοστίτας τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐντελῶς διάφορον.

Ἐχομεν διάλογον πρὸς ὀλόκληρον τὴν ἀγγλικανικὴν Κοινωνίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει διάστασις, διότι δέν φθάνομεν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς τὴν ἀποδοχὴν μιᾶς δογματικῆς ἀποφάσεως. Ἀ.χ. ἡ παγκόσμιος λουθηρανικὴ Ὁμοσπονδία εἶναι πολὺ καλλίτερον ὀργανωμένη παρ' ὅσον ἡ παγκόσμιος μετερρυθμισμένη Ἐνωσις.

Ὁ διμερῆς διάλογος ἔχει ἐν πλεονέκτημα, ὅτι μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀπτῶμεθα τῶν εἰδικῶν προβλημάτων ἐκάστης Ἐκκλησίας καὶ νὰ γνωρίζομεν τὴν ἐννοίαν τῶν χρησιμοποιουμένων λέξεων, ὡς συμβαίνει ὅταν διαλεγόμεθα πρὸς τοὺς Ἀγγλικανούς καὶ τοὺς Μετερρυθμισμένους.

Τούναντίον, κατὰ τὸν πολυμερῆ διάλογον - ὡς μὲ τὴν Πίστιν καὶ Τάξιν - αἱ μὲν "ἐκκλησιαστικαὶ παραδόσεις" ποικίλλουν πολὺ, αἱ δὲ λέξεις συχνότατα ἐκλαμβάνονται ὑπὸ σημασίας διαφορωτάτας χωρίς κανεὶς νὰ τὸ θέλῃ. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀμφιλογίας τούλάχιστον ἐν μέρει, χρειάζεται προσπάθεια συνεχῆς, ἡ ὁποία καὶ συνιστᾷ μίαν τῶν κυριωτέρων δυσκολιῶν τῶν διαλόγων τοῦ εἴδους τούτου. Ἄλλη μεγάλη δυσκολία εἶναι ἡ ποικιλία τῶν



μορφώσεων (cultures) τὰς ὁποίας συναντῶμεν, ὡς καί τῆς συμφραζομένης θεολογίας πού ἀναπτύσσεται ἐντός αὐτῶν. Ὁ δὲ μορφωτικός παράγων, ἂν δέν προσέξωμεν, κινδυνεύει νά παρασύρῃ εἰς νέους διαχωρισμούς. Ἄν ἀπερρίπταμεν ὀλοκλήρους αἰῶνας ἱστορίας καί πείρας τῆς Ἐκκλησίας ἐπειδὴ ἐξετυλίχθησαν ἐντός τοῦ κλίματος τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς παιδείας, ἂν διὰ τοῦτο ἀπεκλείαμεν τὰ "πιστεύω" τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων διὰ νά ἐπεξεργασθῶμεν ἐρήμην αὐτῶν μίαν ἀρχέτυπον ἔκφρασιν τῆς πίστεως, θά διατρέχαμεν κινδύνους σοβαρωτάτους. Καί ἂν ἐν ὀνόματι τῆς παιδείας ἀπερρίπταμεν τὴν Παλαιάν Διαθήκην ὡς στοιχεῖον παιδείας σημιτικῆς καί ἐβραϊκῆς ἢ ἂν ἐθεωρούσαμεν τὰς πατροπαραδότους θρησκείας τῆς Ἀφρικῆς ἢ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τῆς Ἰνδίας ὡς παλαιάν διαθήκην τῶν χωρῶν τούτων καί ἀνεγινώσκουμεν ἢ διηρμηνεύουμεν ἐκ νέου τὴν Καινὴν Διαθήκην ὑπὸ τὰς προοπτικὰς αὐτάς, θά ἐνεπλεκώμεθα εἰς περιπετείας τὰς ὁποίας ἀντιλαμβάνεται κανεῖς εὐκόλα. Καί δέν ἔχομεν φθάσει μὲν ὡς ἐκεῖ, ὅμως αἱ τάσεις αὐταὶ ὑπάρχουν. Φυσικά, ἡ ἀνάγκη προσαρμογῆς τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος ἐπείγει, ὅμως ὑποθέτει δογματικὴν ἀκρίβειαν, ἀσφαλῆ διάγνωσιν καί καθολικὴν κοινωνίαν ἐν τῇ πίστει. Τὸ πρόβλημα εἶναι πολὺπλοκον καί πιθανώτατα θά ἀποτελέσῃ τὸ κεντρικόν θέμα τῆς Πίστεως καί Τάξεως κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη.

Ποικίλλουν αἱ ἀλληλενέργειαι διμερῶν καί πολυμερῶν διαλόγων. Πρῶτον, ἀφετηρία τοῦ διμεροῦς εἶναι συχνάκις ἡ σύμπτωση, ἢ ἐπιτευχθεῖσα κατὰ τὸν πολυμερῆ. Ἀ.χ. κατὰ τὸν διάλογον τὸν περὶ Εὐχαριστίας ὀφείλομεν πολλὰ εἰς ὅ,τι εἶχεν ἐπιτελέσει ἡ Πίστις καί Τάξις. Ἀντιστρόφως, οἱ διμερεῖς διάλογοι ἐπιτρέπουν προωθήσεις ἢ ἀνοίγματα ἐκ τῶν ὁποίων ἐπωφελεῖται ὁ πολυμερῆς. Ἐδῶ ἡ τάξις, ἡ μέθοδος καί ὁ προγραμματισμός θεωροῦνται δευτερεύοντα. Ἐν τούτοις λαμβάνεται μεγάλη φροντίς ὥστε οἱ ποικίλοι διάλογοι νά ἔχουν συνάφειαν καθόσον μάλιστα, ὡς προελέχθη, ἀντιμετωπίζονται τάσεις κινδυνεύουσας νά προκαλέσουν νέους διχασμούς.

Περὶ τῆς ἀναγκαίας αὐτῆς συναφείας ἔχω νά προσθέσω καί τὰ ἑξῆς : θά ἦτο ἐπικίνδυνον ἂν μία Ἐκκλησία προσηρμόζετο εἰς τοὺς ποικίλους διαλόγους χωρὶς νά φροντίζῃ ὥστε ἡ τοιαύτη προσαρμογὴ τῆς νά εἶναι συναφῆς πρὸς ἄλλας προσαρμογὰς κατευθυνομένας ἄλλου. Ἀ.χ. αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ὅταν βλέπουν ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν ἢ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἀναλάβει διάλογον πρὸς τὴν Μεταρρύθμισιν ἀνησυχοῦν μήπως γίνῃ διάλογος μονομερῆς χωρὶς νά ἔχη συνάφειαν μὲ τὸν διάλογον πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἄλλ' εἶναι ἐξ ἴσου δυνατόν καί τὸ ἀντίστροφον, ἦτοι ἀνησυχία μήπως ἕνας μονομερῆς διάλογος πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν διεξαχθῇ χωρὶς συνάφειαν μὲ ἕνα διάλογον πρὸς τὴν Μεταρρύθμισιν. Διὰ νά ἀποφευχθοῦν δυσάρεστα ἐνδεχόμενα, οἱ ὑπεύθυνοι τῶν ποικίλων διμερῶν διαλόγων ὀργανώνουν συναντήσεις πρὸς ἀνταλλαγὴν πληροφοριῶν, ὥστε νά ἐκτίθενται τὰ ἐκάστοτε συναγόμενα ἀπὸ τοὺς διαλόγους τούτους καί νά ἀναζητῆται τρόπος χρησιμοποίησεως αὐτῶν πρὸς ὄφελος τοῦ πολυμεροῦς διαλόγου. Σκοπὸς τῶν συνατήσεων τούτων δέν εἶναι οὔτε ὁ ἔλεγχος οὔτε ἡ διοργάνωσις τῶν διαλόγων, διότι τὴν εὐθύνην ἀμφοτέρων τῶν ἔχει ἐν προκειμένῳ ἐκάστη Ἐκκλησία,

ἢ ὁποῖα καί τήν συναισθάνεται, καί οὐδεὶς δύναται νά τῆς ἀμφισβητήσῃ τήν ἐν διαλόγῳ πρωτοβουλίαν τῆς.

Περὶ τῆς μεθόδου τοῦ διαλόγου πρέπει νά τονίσωμεν ὅτι ὁ διάλογος εἶναι συνοδοιπορία διανοητική τε καί πνευματική ἐν τῇ κοινωνίᾳ καί τῇ ἀνακαλύψει τοῦ μυστηρίου πρὸς ἀπὸ κοινοῦ ἐξέτασιν καί μελέτην τοῦ βάθους τῆς ἀληθείας καί προέλασιν εἰς ὁλόκληρον τήν ἀλήθειαν.

Τὴν ἀλήθειαν συνήθως τὴν φυλάττομεν εἰς ἐκφράσεις ἀντιτιθεμένας, κληρονομηθεῖσας ἀπὸ τῶ παρελθόν, ἐνῶ πρέπει νά συλλάβωμεν ὅλας τὰς πλευράς αὐτῆς ἐν τελείᾳ πιστότητι, ὑπερβαίνοντες τὰς διαφορὰς τὰς ὁποῖας ἐκληρονομήσαμεν.

Δέν ἀρνούμεθα μὲν ὅτι τὸ ἐκ τοῦ παρελθόντος κληρονομηθέν λεξιλόγιον ἐξέφραζε κατὰ τρόπον τέλειον τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν τόπον καί τὸν χρόνον τῆς γεννήσεώς του, ὅμως πολλάκις, ὡς δεικνύουν οἱ καρποὶ του, ἐγένετο πρόξενον πολλῶν παρεξηγήσεων διότι ἐδήλωνε μόνον ὠρισμένας ἀπόψεις τῆς ἀληθείας καί ἀφήκεν ἔτσι πολλά κενὰ κατὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτῆς.

Ὁφείλομεν λοιπόν, κατὰ τὸν διάλογον, νά ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἐξεύρεσιν λεξιλογίου ἱκανοῦ μὲν νά ἀποφύγῃ ἢ νά ὑπερβῇ αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ἀπηλλαγμένου δέ τοῦ ἐμπαθοῦς φορτίου τὸ ὁποῖον συνεσώρευσε ἐπὶ ὠρισμένων ἐκφράσεων ἢ ἀπὸ αἰώνων καί ἐπὶ αἰῶνας πολεμική. Λαμπρὸν παράδειγμα τοιαύτης μεθόδου ἔχομεν τὰς κοινὰς δηλώσεις τοῦ Παύλου ς' καί τῶν δύο πατριαρχῶν Κόπτου καί Σύρου. Οὗτοι ἐτέλεσαν μαζὶ ὁλόκληρον ὁμολογίαν πίστεως εἰς τὸ μυστήριον τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου χωρὶς νά κάμουν χρῆσιν τῶν λέξεων φύσις καί ὑπόστασις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀντικείμενον πολεμικῆς δεκαπέντε αἰώνων.

Διὰ νά κρίνῃ κανεὶς τὰ ἀποτελέσματα ἐνὸς διαλόγου νομίζω ὅτι πρέπει νά ἔχη πεῖραν τοῦ διαλόγου. Εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἡ οἰκουμενικὴ κίνησις συναντᾷ μεγάλην δυσκολίαν, διότι συχνάκις τὰ ἀποτελέσματα ἐνὸς διαλόγου - διανοητικῆς τε καί πνευματικῆς συνοδοιπορίας - ἐκτίθενται ἐνώπιον προσώπων - μέσων πιστῶν ἢ ἀρχῶν - πού δέν ἔχουν λάβει πεῖραν αὐτῆς τῆς συνοδοιπορίας καί ἀμηχανοῦν πρὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων. Τὸ ζήτημα εἶναι ποιμαντικόν καί σπουδαῖον καί πρέπει νά ἀπασχολήσῃ σοβαρῶς τὴν Γραμματεῖαν μας ἀλλὰ καί τοὺς ἐπισκόπους, κυρίως δέ αὐτούς.

Πῶς νά λάβωμεν καί νά μεταδώσωμεν τὰ θετικὰ στοιχεῖα τῶν ποικίλων τούτων διαλόγων; Ἐπεχειρήσαμεν νά τὸ πράξωμεν δημοσιεύοντες τὰ ἐγγράφα τῆς ἀγγλικανοκαθολικῆς Ἐπιτροπῆς πρὶν λάβουν τὸ ὀριστικὸν τῶν σχῆμα, ἀφοῦ ἐζητήσαμεν ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν νά μὴ ἐκφέρουν γνώμην ἐπὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ἀλλὰ νά κρίνουν μόνον ἂν ἡ ἐπιτελεσθεῖσα ἐργασία εἶναι ἀρκούντως σοβαρά ὥστε νά δημοσιευθῇ ὑπὸ τὴν εὐθύνην τῶν θεολόγων μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐξ ἀπόψεως ποιμαντικῆς εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ δημοσίευσις ἐγγράφων ἀτελῶν, τὰ ὁποῖα δύναται νά προτείνουν σκέψεις ἀνεπαρκῶς δεδοκιμασμένας, νά κριθοῦν ἀπερίσκιεπτα ἢ νά δώσουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι τέλεια. Ἄλλ' αἱ

ἐκκλησιαστικάί ἀρχαί ἐδέχθησαν τόν ποιμαντικόν τοῦτον κίνδυνον μετά πολλῆς γενναιότητος καί μεγάλου θάρρους. Πιστεύουσαι ἀκραδάντως ὅτι τό Ἅγιον Πνεῦμα ἐνεργεῖ ἐντός τῆς Ἐκκλησίας, ἐπέδειξαν ἐμπιστοσύνην εἰς τήν σκέψιν καί τήν κρίσιν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, διότι ἠθέλησαν ὅπως καί ἄλλοι θεολόγοι καί πιστοί μετὰσχουν τοῦ διαλόγου τούτου, κυρίως ἐκεῖ ὅπου Καθολικοί καί Ἀγγλικανοί συνυπάρχουν, ὥστε νά διεξαχθοῦν τοπικοί διάλογοι ἱκανοί νά συμβάλουν εἰς τήν πρόοδον καί τήν ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνοῦς διαλόγου καί εἰς τήν ὀριστικὴν σύνταξιν τῶν ἐγγράφων τούτων. Τήν μέθοδον αὐτήν θεωρῶ ἀναγκαίαν. Ἡ ἐνότης δέν θά προέλθῃ ποτέ ἀπό τὰς συζητήσεις τεχνοκρατῶν ἀλλά ἀπό τήν κατευθυνομένην ἐξέλιξιν τῆς νοοτροπίας τῶν Ἐκκλησιῶν. Αὐτήν τήν ἐξέλιξιν ὀφείλομεν νά προκαλέσωμεν, ἀλλ' ἐπίσης ὀφείλομεν νά ἐξεύρωμεν - μέ ποιμαντικὴν σύνεσιν ἀλλά καί μέ πίστιν εἰς τό Ἅγιον Πνεῦμα - τὰ κατάλληλα μέσα τὰ ἱκανά νά τήν προαγάγουν.

Μερικά ἀποτελέσματα προσβάλλονται ἀπό γεγονότα ἀπροσδόκητα. Ὅταν λ.χ. ἤρχισαμεν τόν διάλογον πρός τήν ἀγγλικανικὴν Κοινωνίαν, εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι αἱ σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν μας θά προήγοντο ἂν κατωρθώναμεν νά ἐκφράσωμεν ἀπό κοινοῦ τήν πίστιν μας εἰς τήν Εὐχαριστίαν, τήν ἐκκλησιαστικὴν διακονίαν (ἀποστολήν) καί τήν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρχήν, τρεῖς ὄψεις τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας στενῶς συνδεδεμένας καί συσχετικὰς. Τό πρῶτον συγκεκριμένον βῆμα προόδου θά ἦτο ἡ ἐπίλυσις τοῦ περιφήμου ζητήματος τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν. Πρός τοῦτο δέν ἠκολουθήσαμεν τήν μέθοδον τῶν παλαιῶν ἀλλά ἄλλην. Ἀντὶ νά ἀνατρέξωμεν εἰς τήν ἱστορίαν διὰ νά ἐξακριβώσωμεν τήν πρόθεσιν ὅσων εἶχαν τελέσει τήν χειροτονίαν πρό μερικῶν αἰῶνων, ἐπροτιμήσαμεν νά ἴδωμεν τί ἀκριβῶς πιστεύει περὶ τῶν ἀληθειῶν τούτων ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καί τί ἡ ἀγγλικανικὴ Κοινωνία. Καί ἐνῶ εἶχεν ἐπιτελεσθῆ, ὡς νομίζω, πρόοδος ἀποφασιστικὴ διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἐγγράφων ἐπὶ τῆς Εὐχαριστίας καί τῆς διακονίας, αἴφνης οἱ Ἀγγλικανοὶ ἀποφασίζουν νά δέχωνται εἰς τήν ἱερατικὴν χειροτονίαν καί γυναῖκας, ὅπως ἀντιθέτως πρός τοὺς Καθολικούς καί τοὺς Ὀρθοδόξους. Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ δέν διέκοψε μὲν τόν διάλογόν μας, ὅμως ὀρθώνεται ὡς ἐμπόδιον ἐνώπιόν μας καί ἀποκλείει τήν ὁδόν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐβαδίζαμεν. Διότι ἐδῶ δέν πρόκειται μόνον περὶ δογματικοῦ ὀρισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπιδέχεται μεταβολὰς εἰς τήν διατύπωσίν του ὅταν ἐξακριβωθῇ ταυτότης ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς πίστεως, ἀλλά περὶ γεγονότος, καί τίποτε δέν εἶναι σταθερότερον τοῦ γεγονότος. Παρὰ ταῦτα συνεχίζομεν τόν διάλογον, ἐλπίζοντες ὅτι αἱ σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν μας θά ἀναπτυχθοῦν ἄλλως.

Πρὶν τελειώσω, ἐπιθυμῶ νά προσθέσω ὀλίγας λέξεις εἰς ὅσα προανέφερα περὶ τοῦ πολυμεροῦς διαλόγου ὁ ὁποῖος ἀναπτύσσεται εἰς τήν Πίστιν καί Τάξιν. Παρὰ τὰς συναντωμένας δυσκολίας ἐπιτελεῖται ἐκεῖ ἐργασία σοβαρωτάτη. Παράδειγμα τό πρόσφατον ἐγγραφον τό περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος. Καρπὸς πολυετῶν προσπαθειῶν αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν τῷ 1971 εἰς ἐπίπεδον τοπικόν, ἀποτελεῖ ἐνδιαφέρουσαν σύνθεσιν ὅπου ἡ θεολογικὴ ἀρετὴ τῆς ἐλπίδος φωτίζει, ἐμπνέει καί κατευθύνει ὅλας τὰς ἐλπίδας τοῦ

ἀνθρώπου ἀναζητοῦντος ἀδελφосύνην, δικαιοσύνην καί εἰρήνην. Ἔτσι τό ἔγγραφο τόυτο τρόπον τινά. ὀδηγεῖ πρὸς τήν μέλλουσαν ὁμολογίαν πίστεως πρὸς τήν ὁποίαν τείνομεν ἐνῶ ἐξακολουθοῦμεν νά μελετῶμεν τήν ἐνότητα τήν ὁποίαν ἀναζητοῦμεν. Ἡ ἐνότης αὐτή ἔχει περιγραφῆ εἰς Ναῖρόμπι τῷ 1975 ὡς "συνοδική κοινότης τοπικῶν ἐκκλησιῶν πραγματικῶς ἠνωμένων". Προσπαθοῦμεν νά καθορίσωμεν τί εἶναι τοπική Ἐκκλησία, νά φθάσωμεν εἰς κάποια συμφωνία ὡς πρὸς τό βάπτισμα, τήν Εὐχαριστίαν, τήν ἀποστολικήν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας καί τόν τρόπον κατὰ τό ὅποιον αὐτή κηρύττει σήμερον ὡς ἔχουσα ἐξουσίαν, πάντα δέ ταῦτα ἐν ὄψει τῆς μελλούσης κοινῆς ὁμολογίας πίστεως."

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 256.- ALLEN Joseph : The Orthodox Pastor and the Dying. Saint Vladimir's Theological Quarterly 23(1979), 1, 23-40.
- 257.- ΑΝΘΙΜΟΥ, Μητροπολίτου Ἀλεξανδρουπόλεως : Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος γιά τήν ἔνταξι τῆς Ἑλλάδος στήν Ε.Ο.Κ. Ἐκκλησία 56(1979), 11, 259-263.
- 258.- AZKOUL Michael : The Greek Fathers : Polis and Paideia. Saint Vladimir's Theological Quarterly 23(1979), 1, 3-22 (to be continued).
- 259.- BONNET Gérard : Le Mystère de la Croix dans le Carême orthodoxe. Irénikon 52(1979), 1, 34-53 (à suivre).
- 260.- CAVARNOS Constantine : Knowing God through Icons and Hymnody. The Greek Orthodox Theological Review 23(1979), 3-4, 282-298.
- 261.- COLLINS James, Rev. : The primacy of love in Saint Gregory of Nyssa's theology. Diakonia 14(1979), 1, 29-40.
- 262.- CONIARIS Antony : Treasures from Paul's Letters. Volume I. Minneapolis, Light and Life Publishing Co., 1978, 184 p.
- 263.- CONSTANTELOS Demetrios : The "Neomartyrs" as Evidence for Methods and Motives Leading to Conversion and Martyrdom in the Ottoman Empire. The Greek Orthodox Theological Review 23(1978), 3-4, 216-234.
- 264.- ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Μητροπολίτου Τρανουπόλεως : Ὀρθοδοξία καί Οἰκουμενισμός. Ἀθήναι, Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ "Ἐκκλησία", 1979, 20σ.
- 265.- FERRARA Auinas, Rev. : The Theology found in the Akathistos Hymn. Diakonia 14(1979), 1, 12-28.
- 266.- FRAZEE Charles : The Catholics of Naxos under the Ottoman Rule. The Greek Orthodox Theological Review 23(1978), 3-4, 235-242.
- 267.- GREGOIRE le Grand : Dialogues. Traduction du P. Festugière. Paris, Editions Téqui, 1978, 540 p.
- 268.- GRIGG Davis R.: The Cross-and-Bust image : some tests of a recent explanation. Byzantinische Zeitschrift 72(1979), 1, 16-38.

- 269.- JORGENSON Wayne Jones : Third International Conference of Orthodox Theologians (August 28-31, 1978, Holy Cross Greek Orthodox School of Theology, Brookline, Massachusetts). Saint Vladimir's Theological Quarterly 23(1979), 1, 41-45.
- 270.- LANNE Emmanuel : La conception post-tridentine de la Primauté et l'origine des Eglises unies. Irénikon 52(1979), 1, 5-33.
- 271.- MALONEY George, Rev. : Intoxicated with God. The Fifty spiritual Homelies of Makarius. Denville N.J., Dimension Books, 1978, 210 p.
- 272.- MALONEY George, Rev. : Invaded by God. Mysticism and the indwelling Trinity. Denville N.J., Dimension Books, 1979, 208 p.
- 273.- ΜΑΝΤΖΑΡΙΑΔΗ Γεωργίου : Θεία Λειτουργία καί Κόσμος. ἐν "Δοκίμια Ὁρθοδόξου Ἡθους", Ἀθῆναι, ἔκδοσις "Συνδέσμου", 1979.
- 274.- ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Γεωργίου, Πρωτοπρ. : Ἐκκλησία καί σύγχρονα ρεύματα. ἐν "Δοκίμια Ὁρθοδόξου Ἡθους", Ἀθῆναι, ἔκδοσις "Συνδέσμου", 1979.
- 275.- MEYENDORFF John, Rev.: The World Council of Churches : A Christian Un ? Saint Vladimir's Theological Quarterly 23(1979), 1, 45-50.
- 276.- ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ Μιχαήλ : Μέ Θεό ἢ δίχως Θεό; Δοκίμια Ἀπολογητικά. Ἀθῆναι, 1979, 104 σ.
- 277.- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ Ἰωάννου : Ἡ ἑορτή τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. ἐν "Δοκίμια Ὁρθοδόξου Ἡθους". Ἀθῆναι, ἔκδοσις "Συνδέσμου", 1979.
- 278.- PAPADEMETRIOU George : The Third International Conference of Orthodox Theologians (28-31 August 1978, Holy Cross Greek Orthodox School of Theology, Brookline, Massachusetts). The Greek Orthodox Theological Review 23(1978), 3-4, 309-317.
- 279.- PATSAVOS Lewis : 'Mixed' Marriages and the Canonical Tradition of the Orthodox Church. The Greek Orthodox Theological Review 23(1978), 3-4, 243-256.
- 280.- SABLE Thomas, Rev. : A survey of Eastern Christianity : 1978, Diakonia 14(1979), 1, 41-53.

- 281.- ΣΚΡΕΚΑ Θεοδώρου : Ἡ πεντηκονταετία τῆς δράσεως τῆς Ὁρθοδόξου Κατηχητικῆς Σχολῆς (Ο.Κ.Σ.). Ἀθήναι, 1979.
- 282.- STANILOAE Dumitru, Rén. Prof. : Bréviaire Hésychaste, présenté par M.van Parys. Irénikon 52(1979), 1, 54-68 (à suivre).
- 283.- STAVROPOULOS A.M. : The Understanding of Marriage in the Orthodox Church. One in Christ 15(1979), 1, 57-64.
- 284.- SYKES D.A. : The Poemata Arcana of Saint Gregory Nazianzen : some literary Questions. Byzantinische Zeitschrift 72(1979), 1, 6-15.
- 285.- ΤΡΕΜΠΕΛΑ Παναγιώτου : Σαμουήλ. Ἀθήναι, Ἐκδόσεις Ἀδελφότητος Θεολόγων "Ὁ Σωτήρ", 1979, 374 σ.
- 286.- VAPORIS, Nomikos Michael : The Price of Faith. Some reflections on Nikodemos Haghiorites and his struggle against Islam, together with translation of the "Introduction" to his new Martyrologion. The Greek Orthodox Theological Review 23(1978), 3-4, 185-215.
- 287.- WEBSTER Alexander F. : The canonical validity of military service by Orthodox Christians. The Greek Orthodox Theological Review 23(1978), 3-4, 257-281.
- 288.- An Agreed Statement on the Sanctity of Marriage (Eastern Orthodox - Roman Catholic Consultation, 7-8 December 1978, Greek Orthodox Archdiocese in New York). The Greek Orthodox Theological Review 23(1978), 3-4, 318-322.
- 289.- A Report of a special Meeting of the Anglican - Orthodox Joint Doctrinal Commission in Athens (July 13-18, 1978). Diakonia 14(1979), 1, 80-82.
- 290.- La part des Moines. Théologie vivante dans le monachisme français. Paris, éd. Beauchesne, 1978, 208 p.